

Nr 5.

Ankom till riksdagens kansli den 23 maj 1930 kl. 6 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 131 angående anslag till befrämjande av lantmännens andelsrörelse jämte i ämnet väckt motion.

Genom en den 21 februari 1930 dagtecknad proposition, nr 131, vilken *Prop. nr 131.* hänvisats till särskilda utskottet, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att för budgetåret 1930/1931 anvisa *dels* såsom bidrag för anordnande genom Sveriges allmänna lantbrukssällskap av revisions- och konsultationsverksamhet inom jordbrukets andelsrörelse ett *extra reservationsanslag* av 40,000 kronor, *dels ock* såsom bidrag till upplysnings- och organisationsverksamhet för befrämjande av andelsrörelsen inom jordbruket ett *extra reservationsanslag* av 60,000 kronor.

Ifrågavarande proposition har föranletts av en utav Sveriges allmänna lantbrukssällskap i ämnet gjord framställning. Däri har sällskapet, under betonande av behovet av åtgärder för andelsrörelsens befrämjande, meddelat, att sällskapet genom en under år 1929 företagen omorganisation åsyftat att bliva ett samlande organ för tillvaratagande och befrämjande av föreningsverksamhetens gemensamma intressen. Denna sin uppgift skulle sällskapet söka fullgöra genom åstadkommande *dels* av en ordnad revisions- och konsultationsverksamhet, vilken skulle avse att förbättra andelsföretagens skötsel och arbetsmetoder, *dels* av en allmän upplysnings- och organisationsverksamhet. Genom sistnämnda verksamhet skulle kännedom spridas om andelsverksamhetens uppgifter och betydelse för jordbruket, varjämte nya föreningar skulle organiseras samt ekonomisk samverkan mellan andelsföretagen inbördes åstadkommas.

Till motivering av Kungl. Maj:ts förslag har föredragande departementschefen till en början anfört följande.

Vid diskussionen rörande orsakerna till jordbruksnäringens otillfredsställande ekonomiska läge har från skilda håll och vid flerfaldiga tillfällen blivit framhållet, att skulden till den i stort sett ogynnsamma räntabiliteten hos jordbruksföretagen i ej ringa utsträckning ligger hos lantmännen själva, i det att de icke förstått att tillägna sig erforderlig kommersiell inställning i sitt arbete för produkternas avsättning och icke heller visat tillräcklig förståelse för ekonomisk och organisatorisk samverkan. Det torde icke kunna förnekas, att förhållandena i vårt land i nu

angivna hänseende måste betecknas såsom mindre tillfredsställande. Andelsrörelsen på jordbruksområdet har ingalunda nått den utveckling, som är nödvändig för att den skall motsvara kraven på en effektivt arbetande kommersiell organisation i jordbrukets tjänst. Detta gäller såväl försäljningsföreningarna som inköpsorganisationerna och avser både handeln inom landet och exporten. Erfarenheterna från andra länder belysa bäst, vad en väl utvecklad andelsrörelse kan betyda för jordbruket i kommersiellt hänseende. Även om, såsom jordbruksutredningen framhållit, förutsättningarna för jordbruket och dess binärningar i exempelvis Danmark i viss mån icke äro jämförbara med dem, som råda i vårt eget land, borde det dock icke vara omöjligt att även hos oss få till stånd en sådan samverkan mellan jordbruksidkarna, som är en oundgänglig förutsättning för en välordnad avsättning av lantbrukets produkter.

Efter att därefter ha framhållit angelägenheten utav att söka åstadkomma en starkare kommersiell inriktning hos lantmännen genom omläggning av den fackliga utbildningen till att i högre grad inrikta sig på lantbrukets kommersiella problem, fortsätter departementschefen sålunda:

För att andelsrörelsen på jordbruksområdet skall kunna bringas till större livaktighet och utveckla sig i önskvärd riktning erfordras emellertid också andra mera omedelbart verkande åtgärder. Frågan härom är för närvarande under behandling inom jordbruksutredningen, som enligt vad som uttalas i dess i förevarande ärende angivna utlåtande har för avsikt att därutinnan inkomma med förslag redan under innevarande år. Vad som erfordras är givetvis i första hand ett intensivt upplysnings- och organisationsarbete, vilket måste, om det skall kunna uppnå erforderlig effektivitet, bedrivas av ett med tillräckliga ekonomiska resurser utrustat centralorgan. Otvivelaktigt torde en av orsakerna till den relativt ringa utbredning, som andelsrörelsen vunnit inom vårt lands jordbruk, ligga däri, att ett sådant centralorgan av tillräcklig auktoritet och försett med nödiga medel hittills saknats.

Med hänsyn till nu angivna förhållanden borde det, enligt vad i propositionen vidare framhållits, hälsas med tillfredsställelse, att sådan enighet bland lantmännen kunnat uppnås, som ledde till den under föregående år beslutade omorganisationen av Sveriges allmänna lantbrukssällskap i syfte att i denna sammanslutning erhålla det behöfliga centrala organet bland annat för andelsrörelsens befrämjande.

De av lantbrukssällskapet uppdragna riktlinjerna för den planerade verksamheten till andelsrörelsens befrämjande har föredragande departementschefen funnit i stort sett lämpliga och ändamålsenliga. I fråga om *revisions- och konsultationsverksamheten* uttalas i propositionen bland annat följande.

Vad först beträffar den av sällskapet planerade revisions- och konsultationsverksamheten må framhållas, att andelsrörelsens framgång överhuvudtaget till väsentlig del är beroende därav, att utvecklingen sker efter sunda och rationella ekonomiska principer, så att bakslag i form av fallissement bland föreningarna i möjligaste mån undvikas. Erfarenheten har lärt, att knappast någonting är i så hög grad ägnat att motverka andelsrörelsens tillväxt som inträffande förluster genom föreningars kon-

kurs eller likvidation. Verkningarna härav kunna, även om förlusterna i och för sig icke äro oöverkomliga, likväl för lång tid försvåra eller rent av omöjliggöra organisationsarbetet icke endast inom orten utan långt utanför den bygd, som närmast beröres av förlusterna. I och för sig är ju detta också fullt förklarligt. Men härigenom framstår så mycket tydligare angelägenheten utav, att föreningarna skötas på ett ur ekonomisk synpunkt rationellt sätt och att kontroll- och revisionsarbetet fungerar effektivt. Tanken på att genom särskilda konsulenter och revisorer, utbildade av och anknutna till ett centralt organ, tillhandagå föreningarna i deras verksamhet synes därför synnerligen beaktansvärd.

Lantbrukssällskapets hemställan, i vad den avser statsbidrag till revisions- och konsultationsverksamheten, går ut på att dylikt bidrag skulle genom sällskapets bemedling lämnas till andelsföreningar, som för revision respektive konsultation anlita personer, vilka för sådant ändamål auktoriserats av lantbrukssällskapet. Bidraget till revision skulle utgå till föreningar, vilkas årsomsättning ej överskrider en miljon kronor, med ett belopp av högst 100 kronor per år och förening, dock högst med hälften av hela kostnaden för revisionen. Bidraget till konsultationsförrättningar skulle utgå med 50 kronor per förrättningsdag, dock högst med hälften av föreningens totalkostnad (dagtraktamente och reseersättning) för förrättningen. Statsbidragen skulle äga utbekommas av lantbrukssällskapet på respektive föreningars vägnar efter företeende av räkning å förrättningskostnaden samt föreningens fullmakt att lyfta understödsbeloppet.

För detta ändamål avses i propositionen ett anslag av 40,000 kronor.

Beträffande *upplysnings- och organisationsverksamheten* framhålles i propositionen, att jordbruksutredningen anmält sin avsikt att i fortsättningen av sitt arbete söka utarbeta en plan för andelsverksamhetens organisation inom jordbrukets skilda grenar. Av denna anledning hade jordbruksutredningen ännu icke kunnat slutligt bedöma, huruvida uppgiften som centralorgan för andelsrörelsen borde tilläggas lantbrukssällskapet. Med hänsyn till angelägenheten utav, att planmässiga åtgärder för andelsrörelsens befrämjande må kunna vidtagas så snart som möjligt, borde enligt jordbruksutredningens mening hinder icke på denna grund möta att för nu ifrågavarande ändamål bereda erforderliga bidrag av statsmedel redan för budgetåret 1930/1931. Anslaget skulle ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för att användas, i den mån närmare riktlinjer för andelsverksamhetens ordnande inom skilda produktionsgrenar bleve utarbetade och av Kungl. Maj:t godkända.

I denna fråga har föredragande departementschefen yttrat sig sålunda:

Med hänsyn till den betydelse, andelsrörelsen äger för en gynnsam utveckling av jordbrukets ekonomi, synes det mig vara en även för det allmänna angelägen uppgift att söka bidraga till denna rörelsens reorganisation och utvidgning. Jag tillstyrker därför, att statsanslag må anvisas såsom bidrag till bestridande av kostnaderna för en upplysnings- och organisationsverksamhet huvudsakligen av det slag, som av lanbrukssällskapet angivits. Det torde visserligen kunna ifrågasättas, att statsbidraget ställes till lantbrukssällskapets förfogande. Med hänsyn särskilt till det inom jordbruksutredningen pågående utredningsarbetet rö-

rande andelsrörelsens planläggning torde emellertid fog finnas för den uppfattning, som kommit till uttryck i de i ärendet infordrade yttrandena, nämligen att ett eventuellt statsanslag tillsvidare må ställas till Kungl. Maj:ts förfogande att av Kungl. Maj:t, efter närmare prövning av frågan om lämpligt centralorgan för jordbrukets andelsrörelse, användas såsom understöd till upplysnings- och organisationsverksamhet för denna rörelsens befrämjande.

Vad angår anslagsbeloppets storlek har jordbruksutredningen som sin uppfattning uttalat, att det av lantbrukssällskapet för ändamålet begärda beloppet 60,000 kronor knappast vore tillräckligt för att stå i rimlig proportion till de betydande arbetsuppgifter och kostnader, som i detta sammanhang måste tagas i betraktande. Även för min del är jag av den åsikten, att betydelsen för jordbruksnäringen i allmänhet av den fråga, det här gäller, är så väsentlig, att uppoffringen från det allmännas sida av ett större belopp än nyss nämnts vore motiverad. Lika med jordbruksutredningen anser jag emellertid välbetänkt att icke ifrågasätta högre anslagsbelopp redan för nästa budgetår, särskilt som närmare riktlinjer för verksamhetens bedrivande under en längre tidsperiod ännu icke föreligga utarbetade.

I enlighet härmed har i propositionen föreslagits, att ett anslag av 60,000 kronor skulle för nu avsett syfte ställas till Kungl. Maj:ts förfogande.

Motion.

Till behandling i nu förevarande sammanhang har upptagits punkt 4 i den till utskottet hänvisade motionen i första kammaren nr 305 av herr *Edv. Larson*. Däri har hemställts, att riksdagen, vid behandlingen av den i Kungl. Maj:ts proposition nr 108 avsedda frågan om stöd åt den svenska jordbruksnäringen måtte vidtaga åtgärder för förbättring, modernisering och utveckling av den organisation, som har till uppgift att verka för jordbrukets höjande, så att dess arbete huvudsakligen inriktas på de rent ekonomiska synpunkterna, d. v. s. upplysning om och vägledning i vilka produktionsgrenar, som i de särskilda fallen och med hänsyntagande till de skiftande förutsättningarna äro de mest vinstgivande.

Beträffande motiveringen härför hänvisas till motionen.

Utskottet.

Även om den otillfredsställande ekonomiska utvecklingen inom jordbruket till väsentlig del får anses bero av faktorer, över vilka lantmännen själva icke kunna råda, torde dock icke kunna förnekas, att vissa bristfälligheter i organisatoriskt och merkantilt hänseende i hög grad minskat förutsättningarna för jordbruket att motstå den ekonomiska lågkonjunkturen. Vad särskilt beträffar de organisatoriska förhållandena har andelsrörelsen inom det svenska jordbruket varken till sin omfattning eller till sin inre byggnad nått en sådan utveckling, som kan anses önskvärd och nödvändig. Att kraftiga åtgärder bliva vidtagna av jordbruksidkarna själva för att inom lantbrukets skilda grenar i större omfattning än som hittills skett få till stånd ekonomiskt starka samman slutningar för produkternas avsättning och för inköp av för lantbruket behövliga driftsförnödenheter måste anses ytterst angeläget.

För en tillfredsställande utveckling av andelsrörelsen är otvivelaktigt behövt, att densamma ledes av ett centralorgan, som kan verka för rörelsens utbredning och för en fördelaktig organisatorisk utformning av de olika sammanslutningarna. En viktig uppgift för ett sådant organ är också att tillhandagå med sakkunnigt biträde vid andelsföreningarnas revision för att såmedelst i möjligaste mån förebygga, att föreningsmedlemmarna orsakas förluster genom misskötsel av föreningarnas ekonomi. Den av Sveriges allmänna lantbrukssällskap gjorda framställningen, som ligger till grund för nu förevarande proposition, synes giva vid handen, att ifrågavarande synpunkter numera börjat vinna beaktande på ledande håll inom jordbrukets föreningsväsende och att åtgärder planerats för deras omsättande i praktiken. Utskottet finner sig böra framhålla vikten av att arbetet i dylik riktning alltfört må bedrivas med erforderlig kraft och intensitet.

Med hänsyn till den stora betydelse, som den ekonomiska föreningsrörelsen äger på lantbruksområdet, synes det utskottet motiverat, att staten såsom ett led i det allmännas åtgöranden för jordbrukets stödjande lämnar sin medverkan till andelsrörelsens befrämjande. Kungl. Maj:ts förevarande förslag avser anslag av statsmedel dels med 40,000 kronor såsom bidrag till av Sveriges allmänna lantbrukssällskap anordnad revisions- och konsultationsverksamhet, dels med 60,000 kronor såsom bidrag till upplysnings- och organisationsverksamhet för befrämjande av andelsrörelsen inom jordbruket. Sistnämnda anslagsbelopp skulle ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för att av Kungl. Maj:t för ändamålet disponeras efter närmare prövning av frågan om lämpligt centralorgan för jordbrukets andelsrörelse. Vad Kungl. Maj:t sålunda föreslagit finner sig utskottet böra tillstyrka och hemställer alltså,

a) att riksdagen måtte för budgetåret 1930/1931 anvisa

dels såsom bidrag för anordnande genom Sveriges allmänna lantbrukssällskap av revisions- och konsultationsverksamhet inom jordbrukets andelsrörelse ett *extra reservationsanslag* av kronor 40,000,

dels ock såsom bidrag till upplysnings- och organisationsverksamhet för befrämjande av andelsrörelsen inom jordbruket ett *extra reservationsanslag* av kronor 60,000;

b) att det i motionen I: 305 punkt 4 gjorda yrkandet torde få anses besvarat genom nyss gjorda hemställan.

Stockholm den 22 maj 1930.

På särskilda utskottets vägnar:

CARL EKMAN.

I detta ärendes slutliga behandling hava deltagit:

från första kammaren: herrar *S. Linders, G. R. Sederholm, B. H. von Stockenström, R. J. Sandler, J. Jönsson, Per J. Gustafsson, Carl A. Carlsson, N. G. Gabrielsson, A. E. Örne, I. E. Öhman, J. E. Björnsson* och *O. H. Åkerberg*; samt

från andra kammaren: herrar *C. G. Ekman, P. E. Sköld, E. J. Wigforss, O. Olsson* i Kullenbergstorp, *C. A. Anderson* i Storegården, *G. K. Pettersson* i Hällbacken, *A. I. Anderson* i Linköping, *K. A. E. Bergström* i Hälsingborg, *O. Jeppsson, J. M. Västberg, E. E. Lindmark* och *N. Månsson* i Erlandsro.

Särskilt yttrande

av herr *Örne*:

Med hänsyn till jordbrukarnas för ögonblicket bekymmersamma ekonomiska läge har jag icke velat yrka avslag på Kungl. Maj:ts proposition nr 131 och vissa andra förslag om åtgärder till stärkande av lantmännens andelsrörelse. Jag anser mig emellertid berättigad i detta sammanhang uttala, att jag ej genom att biträda förslag av denna art ändrat min principiella uppfattning, nämligen att offentliga anslag för stödjande av kooperativ verksamhet icke böra ifrågakomma. Om en sådan verksamhet skötes så, att den varken kan bereda deltagarna några ekonomiska fördelar eller förmår betala sina egna omkostnader, *förtjänar* den ingen offentlig uppmuntran. I motsatt fall, d. v. s. om den skötes riktigt från affärsnärlig synpunkt, *behöver* den icke dylik uppmuntran. Beträffande konsumentkooperationen har jag under årens lopp hundratals gånger i tal och skrift framhållit, att denna rörelse fyller ett förnuftigt ändamål blott så länge, som den med egna hjälpmedel kan bereda sina medlemmar ekonomiska fördelar. Denna uppfattning kan betraktas såsom den inom konsumentkooperationen sedan dess första tid praktiskt taget allenahärskande. Det är tack vare den anda, vilken tager sig uttryck i en dylik uppfattning, som konsumentkooperationen i Västeuropa blivit den betydelsefulla ekonomiska faktor, som den i verkligheten är. I samma ögonblick som konsumenternas kooperativa företag ställde sig att begära allmosor vid det allmännas dörr, skulle de förlora icke blott sitt ekonomiska, utan också sitt moraliska berättigande.

I motsats till jordbrukarna i åtskilliga andra länder ha de svenska jordbrukarna icke allmänt insett, att om de vilja målet, ekonomiskt beroende för sina gemensamma företag, så måste de också vilja medlen därtill, d. v. s. tillämpning av hållbara grundsatser, sammanhållning kring det väsentliga, personliga insatser för den samfälliga verksamheten och

noggrant aktgivande på företagens behov av eget kapital, god organisation och skicklig ledning. Följden har blivit svaghet hos företagen och många gånger även ett starkt beroende av banker och andra kreditgivare, till stor skada för medlemmarna.

Om jordbrukarna i tid velat göra en kraftansträngning för att bringa sitt andelsväsen in på sunda banor, så skulle ej blott de nu av utskottet i föreliggande och övriga avgivna utlåtanden tillstyrkta statsanslagen varit onödiga, utan den svenska jordbruksnäringen i dess helhet skulle befunnit sig i ett mera gynnsamt läge än för närvarande. De rådande svårigheterna ha emellertid i sin tur förminskat förmågan att tillskjuta nödiga medel för att, så hastigt som omständigheterna kräva, bota andelsväsendets brister. Då hela jordbruksnäringen nu står i det beklagliga läget, att hjälp från det allmänna av den stora majoriteten i riksdagen torde anses påkallad, har jag för min del menat, att hjälpen kommer till det största gagnet, om den insättes på ett försök att väcka den ekonomiska självverksamheten till starkare liv bland jordbrukarna. Detta utgör förklaringen till att jag kunnat i föreliggande situation biträda ett flertal förslag om statsanslag till olika grenar av föreningsverksamheten. Jag vill dock redan i detta sammanhang ha uttalat, att större delen av ifrågavarande anslag — där de icke avse undervisnings- och konsulentverksamhet — blott böra vara rent tillfälliga, och att jordbrukarna följaktligen från och med nu böra inrikta alla sina krafter på att göra sina gemensamma företag helt oberoende av stöd utifrån.
